

ترجمه و تبیین

مکاسب

شیخ الفقهاء مرتضیٰ انصاری (رحمة الله علیه)

جلد چهارم

ترجمه و تبیین:

استاد محسن غرویان

سرشناسنامه	غرویان ، محسن ۱۳۳۸- ، مترجم و شارح .
عنوان قراردادی	: المکاسب . فارسی - عربی . شرح
عنوان و نام پدیدآور	: ترجمه و تبیین مکاسب شیخ‌الفقهاء مرتضی انصاری (رحمه الله علیه) / تبیین محسن غرویان ، محمود معتمدی ترجمه و تبیین محسن غرویان ، محمود معتمدی
مشخصات نشر	: قم : دارالفکر ، ۱۳۹۰
مشخصات ظاهری	: ۲۱۶ ص . ج ۴ .
شابک دوره	: ISBN : ۹۷۸-۹۶۴-۲۶۱۱-۵۳-۹
شابک	: ISBN : ۹۷۸-۹۶۴-۲۶۱۱-۶۴-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: انصاری ، مرتضی بن محمد امین ، ۱۲۱۴- ۱۲۸۱ ق . المکاسب - نقد و تفسیر
موضوع	: معاملات (فقه) .
شناسه افزوده	: معتمدی ، محمود ، مترجم و شرح
شناسه افزوده	: انصاری ، مرتضی بن محمد امین ، ۱۲۱۴- ۱۲۸۱ ق . المکاسب - شرح
رده بندی کنگره	: ۷۰۲۱ م الف / ۱۷۱۳ / ۱۹۰ BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷ / ۳۷۲ :
شماره کتاب شناسی ملی	: ۱۱۳۳۴۱۴ :

انتشارات دارالفکر

تاسیس ۱۳۳۶

مؤسس: مرحوم حضرت حجة الاسلام والمسلمین
آقای حاج سید عبدالحمید مولانا (ره)

ترجمه و شرح مکاسب محرمة (جلد چهارم)

مؤلف : شیخ مرتضی انصاری رحمته الله

مترجم: آیت الله محسن غرویان

ناشر : انتشارات دارالفکر

چاپخانه : گلها - قم

نوبت چاپ : پنجم - ۱۳۹۸

شمارگان : ۵۰۰ نسخه

قیمت: ██████████ تومان

شابک : ۵-۶۴-۲۶۱۱-۹۶۴-۹۷۸-۹۶۴-۲۶۱۱-۶۴-۵ ISBN 978-964-2611-64-5

شابک دوره : ۹-۵۳-۲۶۱۱-۹۶۴-۹۷۸-۹۶۴-۲۶۱۱-۵۳-۹ ISBN 978-964-2611-53-9

دفتر مرکزی : قم خیابان معلم ، مجتمع ناشران پلاک ۳۶

تلفن: ۳۷۷۴۳۵۴۴ ، ۳۷۷۳۳۶۴۵ ، فاکس: ۳۷۷۳۸۸۱۴

دفتر تهران: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری،

روبه روی اداره پست، پلاک ۱۲۴ واحد یک تلفن: ۶۶۴۰۸۹۲۷-۶۶۴۰۹۳۵۲

فقاہت و تشخیص موضوع

نویسنده‌ای در نوشتاری با عنوان «چند همسری در جامعه امروز» آورده است که: «بعضاً پیش می‌آید اشخاصی ناآگاه از روی حسن نیت، کنار گذاشتن بعضی از احکام شرعی از صحنه اجتماع را مصداق ارتداد یا بدعت می‌دانند. بنابراین توجه به این نکته ضروری است که حذف برخی احکام شرعی از قوانین موضوعه به دلیل مخالفت با اصل آن حکم یا انکار وضع آن توسط شارع نیست، بلکه به دلیل تغییر شکل موضوعی است که حکم برایش ایجاد شده و دیگر عنوان سابق بر آن صدق نمی‌کند، لذا حکم آن نیز خروج موضوعی داشته و قابل اجرا نیست.»^۱

غرض من از نقل کلام فوق این است که توجه خوانندگان محترم و فضیلت اندیشمند حوزه را به این نکته جلب نمایم که امروزه تشخیص موضوعات احکام شرعی و تمییز مصادیق و تطبیق احکام بر موارد عناوین شرعی در عالم خارج، امری بس دشوار و مشکل‌آفرین است. عده‌ای تا آنجا پیش می‌روند که اعتقاد به تغییر و تبدیل موضوعات احکام شرعی را ارتداد و بدعت می‌دانند و معتقد به این امر را خارج از دین می‌شمارند. و عده‌ای می‌گویند که ارتداد و بدعت، ربطی به حوزه موضوعات احکام شرعی ندارد، بلکه مربوط به دائره حکم است. این نکته، یکی از مسائل ظریفی است که باید در بحث‌ها و درس‌های فقهی و اصولی ما مورد مذاقه و تحقیق قرار گیرد.

نکته مهم دیگر این است که ملاک و معیار تغیر و تبدل موضوع چیست؟ آیا ادعای تبدل موضوعات، صرفاً امری ذوقی و شخصی است؟ اگر دو فقیه و مجتهد بر سر تبدل موضوع با یکدیگر اختلاف کنند، ملاک و معیار چیست؟ و از همه مهم تر و پیچیده تر، بحث تشخیص عنوان بالذات و مصداق حقیقی برای احکام است. مثلاً آیا در احکام زن و مرد، ملاک جنسیت است یا چیز دیگر؟ روش اجتهاد و استنباط شیخ الفقهاء در کتاب مکاسب این است که ابتداءً در هر مبحثی، خود موضوع را به خوبی تحلیل می کند و آن را می شکافد و وجوه و احتمالات مختلف را مطرح می نماید و همه جوانب یک موضوع را مورد بررسی و تحلیل قرار می دهد و آنگاه پس از فحص علمی کامل، با احتیاط به بیان فتوی و نظر خویش می پردازد. کتاب شریف مکاسب، انصافاً یکی کتاب اجتهادی و فنی است و راه و شیوه استنباط را در عمل به ما یاد می دهد.

امروزه در اجرای احکام و وضع قوانین اسلامی بر مبنای کتاب، سنت، عقل و اجماع، مهم ترین نکته تشخیص موضوع است. اصولیون ادله را به دو قسم ادله اجتهادی و ادله فقهاتی تقسیم کرده اند. ادله اجتهادی یا امارات همان سنت و عمدتاً آیات و اخبارند که فقیه با تلاش و جهد، آنها را پیدا و بر اساس آنها استدلال می کند. اما ادله فقهاتی، همان اصول عملیه ای هستند که تطبیق آنها بر مواردشان، واقعاً احتیاج به فقهات یعنی فهم و درک عمیق دارد و از همین روست که آنها را ادله فقهاتی نامیده اند. امروزه فقهات به معنای دقیق کلمه در تشخیص موضوعات و کشف موارد و دریافت مصادیق تبلور پیدا می کند و آفرآگیری و مطالعه احکام شرعی، چندان صعب و دشوار نیست.

چگونه می شود که عده ای لایحه ای را «لایحه حمایت از خانواده» می دانند و عده ای دیگر همان لایحه را «لایحه ضد خانواده» می نامند؟! این اختلاف نظرها واقعاً از کجا نشأت می گیرد و چگونه پدید می آید؟ و ملاک اصولی ترجیح یک نظر بر

نظرات دیگر چیست؟ اینجاست که علاوه بر فقه و اصولِ مصطلح، آشنایی با علوم انسانی جدید برای یک مجتهدِ بروز، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. ملاحظهٔ عنصر زمان و مکان در اجتهادِ فقهی، معنایی جز این ندارد که فقیه با تیزبینی، تبدلات و تغییراتِ موضوعاتِ احکام شرعی را درک کند و آنگاه احکام شرعی را که تابع عناوین اند، به تناسب بیان کند.

حفظ و بقاء نظام جمهوری اسلامی در عرصهٔ تئوری و عمل و در عرصهٔ بین‌الملل - امروزه - نیازمند چنین فقیهانی است که هم با مبانی اجتهاد دینی آشنا باشند و هم دنیای امروز و انسان معاصر را خوب بشناسند.

مناسب است در اینجا مثالی را ذکر کنم: روایات متعددی دال بر حرمت بازی شطرنج، نگاه به آن، ساخت آن و خرید و فروش آن وارد شده است. علاوه بر این، شهرت فتوایی بلکه اجماع نیز بر این مطلب دلالت دارد. و اما در مورد بقاء یا تبدیل موضوع و عنوان «قمار» در مورد بازی شطرنج بین فقها اختلاف است. حضرت امام خمینی علیه السلام بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران معتقد بودند که در مورد شطرنج، تبدل عنوان اتفاق افتاده و عنوانِ قمار هم‌اکنون بر آن صادق نیست، بلکه شطرنج امروزه عنوانِ «ورزش فکری» دارد و لذا حلال است. اما عده‌ای معتقدند که خیر، همچنان عنوانِ «قمار» بر شطرنج صادق است و لذا حرام است! اینجاست که سؤال می‌شود ملاک چیست؟ و نقش عُرف در این‌گونه موارد چیست؟ و کدام فقیه عرف را بهتر و دقیق‌تر و عینی‌تر تشخیص می‌دهد؟ نظیر همین بحث که در مورد شطرنج مطرح است، در مورد سایر موضوعاتِ اجتماعی از قبیل حقوق و احکام زن و مرد، ربا در معاملات و قرض، بانکداری و تجارت و... نیز مطرح است و لازم است که مراجع بزرگوار تقلید و فضلاء و مجتهدان حوزه‌های علمیه به آنها پردازند. زنده بودن حوزه‌های علمیه - به فرمودهٔ مقام معظم رهبری دام عزه - به زنده بودن بحث‌هاست و زنده بودن بحث‌های حوزوی در دائرهٔ فقه، به طرح موضوعات جدید است و آ

کسی نمی تواند حکم جدیدی تشریح کند. احکام شرعی از ناحیه معصومین علیهم السلام بیان گردیده و کسی حق تغییر ندارد.

خداوند نظام اسلامی را از آفات و بلیات حفظ فرماید و سایه مقام معظم رهبری - دام ظلّه - را بر سر ما مستدام بدارد. والحمدلله

قم - محسن غرویان

۱۳۸۷/۶/۵